

BARİŞA ÇAĞIRAN

● Aydın DADAŞOV,
kinoşünas

F

olklorşünas alim Məmmədhüseyn Təhmasibin artıq Qafqaz və Orta Asiya teatrlarının səhnəsində dəfələrlə tamaşaya qoyulmaqla müəllifə şöhrət gətirmiş "Bahar" pyesi əsasında yazdığı, kino-rejissor qardaşı Rza Təhmasibin quruluş verdiyi "Onu bağışlamaq olarmı?" ssenarisi detektiv janrında olsa da, burada folklor elementlərindən geniş istifadə edilmişdir.

Film boyu baharın gəlişinə həsr olunmuş müxtəlif mahnılar bəstələyən Sevdanın (məktəbli Manana Abuyeva) cinayət-kar dəstənin üzvü tərəfindən kor edilməsi və onu xilas edə biləcək cərrah Kəmalə xanımın (Hökümə Qurbanova) da beşbarmaqla vurulması xeyir-şər qarşıdurmasını əyani olaraq göstərir.

Sevda xanımın mühüm işlər müstəntiqi Qayanın (Mehdi Məmmədov) bacısı olması, onun mahnılarını ifa edən müğənni rəfiqəsi Qumrunun (Musiqili Komediya Teatrının solisti Məleykə Şahmərđanova) cinayətin açılmasında fəal iştirak edən Qüdrətlə (Həsənəgə Salayev) sevgi motivi və nəhayət, cinayət-kar Tərlanın (cinayət-kara inqilabçı donu geydirilən "Kamonun sonuncu igidliyi" filmində baş rolda oynamış Qurgen Tonus) göz həkimi Kəmalənin müharibədə itkin düşmüş kiçik qardaşı olduğunun müəyyənləşdirilməsi nağıllarımızın dramaturji strukturuna əsaslanır.

Qiyafəsini dəyişərək Sara xala (Ətəyə Əliyeva) kimi cinayət-karın tutulmasında yaxından iştirak edən leytenant Qarayeva-

nın Şahmarın (Naxçıvan Dövlət Dram Teatrının aktyoru, 1920-36-cı illərdə direktoru Əli Xəlilov) pəncərəyə qoyduğu metal parçası ilə Tərlana "dəmir kimi möhkəm ol" işarəsi verməsi məhz folklor elementlərini yaşadır.

Nəhayət, finalda cinayət-kar oğlunun bağışlanması üçün ekrandan birbaşa tamaşaçıya üz tutan ananın (üç dəfə SSRİ dövlət mükafatına layiq görülmüş Veriko Ancaparidzenin) mətnində müharibənin bütün bəlalərinə əsas səbəbi kimi göstərilməsi bəşəri ideyanı önə çəkir. Sonrakı hadisələrdə Tərlanın Sevdaya evlənmə biləcəyi ehtimalının yaranması isə bir daha nağıl və dastanlarımızın şirin sonluğuna çevrilir.

Yeri gəlmişkən ssenari müəllifinin və quruluşçu rejissorun kiçik bacıları, BDU-nun dosenti Cəmilə Xanım Təhmasibin söylədiyinə görə ilk əvvəl Tərlan roluna Gəncə Dövlət Dram Teatrının səhnəsində uzun illər bu personajı uğurla ifa etmiş aktyor Ələddin Abbasov çəkiləsi imiş.

Lakin həmin ərsəfdə Bakıda olan aktyor Qurgen Tonusun qarətçi sifətilə

mənzilinə soxulmaqla inandırıldığı Rza müəllimi fikrindən daşındırılmış. Məleykə Şahmərđanova isə zahirən güclü görünən bu aktyorun əslində çox zəif olması və hətta üzlənmədə Şahmarın üzərinə atılmaq istərkən qolundan tutan leytenant Qarayeva rolundakı Ətəyə xanımın onun qolunu sındırdığını iddia etməsi faktı da maraqlıdır.

Qayanın, təkcə cinayət-kar dəstənin başçısı Şahmar bəyi ifşa etmək deyil, həm də müharibənin uçuruma yuvarlandığı, həbsdən azad edib yanında sürüclüylə götürdüyü Tərlanı yenidən həyata qaytarmaq məqsədi romantizm cərəyanına məxsus hissiyyat gerçəkliyini önə çəkir.

Və potensial qatili, onun beşbarmaq vurub kor etdiyi, bəstəkarlığı, ecazkar musiqisi ilə insanların sevimlisi olmaqla yanaşı, günahsız qurban funksiyası daşıyan qızla ünsiyyətdən doğan sevgi motivi cinayət məəcəlləsini belə arxa plana ataraq ekran əsərinin formadan doğan detektiv janrını məzmunu önə çəkən arxetip nağıl janrına çevirməklə bədii hadisə yaradır.

Hec şübhəsiz ki, personajların adlarının da folklor motivini qoruyan müəllifin əsl adı Kamal olub Şahmar bəylərin zəhər-

li təsiri altında Sevda bülbülünün qənimi Tərlana çevrilmələrə qarşı Qaya, Qüdrət kimi möhkəm oğulların qoyması bu müasir nağılda xeyrin miqyasını genişləndirməklə mövzunu əbədiyyətə qovuşdurur.

Hadisələrin duyğunluğunu açılışında oxunan məktubdan və göstərilən şəkildən sonra müharibə başladığı gün itirdiyi qardaşını tapan SSRİ xalq artisti Hökümə Qurbanovanın ustalıqla ya-

radığı hadisəli pauzadan sonra: "Mənim canı qardaşım" - deyə höknürməsi illərə formalaşan peşəkar üslubun nümayişinə çevrilir.

Filmin dramaturji strukturunda fəal iştirak etməklə dastan təhkiyyəsini önə çəkən mahnıların müəllifi bəstəkar Tofiq Quliyevin bəstələri özünün yüksək estetik həllini tapır. Firəngiz Əhmədovanın Qumrunun səsi ilə oxuduğu:

*"Gözəldir a dostlar, vətənin şən bayramı,
Bu azad mahının, qoy söyləsin hamı".*

Və:

*"Hər yanda bax gül açılıb, gəl, gözəl pəri,
Olmuş adın el içində dillər əzbəri".*

Sevdanı səsləndirən Şövkət Ələkbərovanın, Tərlanın dilindən ifa edən Mirzə Babayevlə oxuduqları:

*"Bax gəlib ilk bahar, qaynayır sular.
Gör nələr söyləyir, quşların səsi".*

- nəğmələri bu gün də populyardır.

Ədəbiyyat

1. A.Dadaşov. "Folklorumuzun ilk doktoru" monoqrafiyası. Bakı - 2007.